

ผู้นุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าโฮลโบราณ จากลวดลายในตำนาน
ถูกนำมาเล่างานบนผืนผ้าทอ ผ่านกรรมวิธีมัดหมี่
ย้อมสีธรรมชาติที่ทรงคุณค่า

นายสุรโชติ ตามเจริญ

Mr. SURACHOT THAMJAROEN

เกิดวันที่ 16 มกราคม 2508

Date of birth : 16 January 1965

อายุ : 51 ปี

51 Years of age

ที่อยู่ : 4 หมู่ 8 ตำบลเววาสินรินทร์

Address : 4 Moo 8, Khwaosinarin Sub-district,

อำเภอเววาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 32000

Khwaosinarin District, Surin Province 32000

Ins.087-241-4220

Ins. 087-241-4220

ประวัติการทำงานและแรงบันดาลใจ

พื้นผ้าอันงดงามสามารถบ่งบอกเรื่องราวของภูมิปัญญา วิถีชีวิต ความเชื่อ สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ ตลอดจน
แฝงไว้ด้วยวัฒนธรรมประเพณี ความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับที่มาของการนำผ้าไปใช้ในอดีต คุณค่าเหล่านี้ถูกถ่ายทอด
ผ่านกระบวนการถักทออันงดงามวิจิตร นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้
อย่างเช่นเรื่องราวของ “ผ้าโฮลโบราณย้อมสีธรรมชาติ” แห่งบ้านนาตัง หมู่ 8 นับเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอด
กันมาหลายชั่วอายุคน

“ครูสุรโชติ ตามเจริญ” ผู้สืบทอดองค์ความรู้การทอผ้าโฮล รุ่นที่ 3 จากการทำมาค้าขายเป็นเขยสุรินทร์และเห็นคุณยายของ
ภรรยาทอผ้าและมัดหมี่ลายผ้า ด้วยความคุ้นเคยในวัฒนธรรมการทำผ้าโฮลโบราณ จึงเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้
และเริ่มฝึกฝนการมัดหมี่ การย้อมสีธรรมชาติจนชำนาญ ก่อเกิดเป็นความรักความผูกพันในการสร้างสรรค์งานหัตถศิลป์
ที่เป็นเอกลักษณ์ตามแบบดั้งเดิม โดยสืบทอดลายผ้าเก่าจากพิพิธภัณฑ์ หนังสือผ้าโบราณ รังสรรค์เป็นผืนผ้าให้กลับมา
อวดโฉมอีกครั้งเพื่อรักษามรดกทางภูมิปัญญาไว้ไม่ให้สูญหาย

ผ้าโฮลเป็นผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ผ้ามัดหมี่โฮลถือเป็นลายเอกลักษณ์ของ
ลายผ้าไหมมัดหมี่จังหวัดสุรินทร์ “โฮล” เป็นคำในภาษาเขมร เป็นชื่อเรียกกรรมวิธีการผลิตผ้าไหมที่สร้างลวดลายขึ้น
มาจากกระบวนการมัดย้อมเส้นไหมให้เกิดสีสันทันและลวดลายต่าง ๆ ก่อน แล้วจึงนำมาทอเป็นผืนผ้าซึ่งตรงกับคำว่า “ผ้าปุม”
ในภาษาไทย และคำว่า “มัดหมี่” ในภาษาลาว

ผ้าโฮลโบราณ

SAMPOT HOL

โฮลประเพณีโบราณ / Sampot hol

เอกลักษณ์งานและเทคนิคสำคัญ

ผ้าโฮลโบราณนั้นจะนำลวดลายของผ้าสมปักปุมแบบลายราชสำนักนำมามัดหมี่ และใช้วิธีการทอมากกว่า 1 กระสวย แตกต่างจากผ้าสมปักปุมในอดีตที่เป็นผ้ามัดหมี่ทอกระสวยเดียว โดยในอดีตผ้าสมปักปุมมีจุดเด่นจะอยู่ตรงลักษณะของลวดลาย คือ ชายผ้าเป็นลายกรวยเชิง ซึ่งจำนวนชั้นของกรวยเชิงบ่งบอกถึงชั้นยศของขุนนางผู้ได้รับผ้าบรรดาศักดิ์นี้ บริเวณกรอบผ้าเป็นลายสังเวียนและลายช่อแทงฆ้อง ใช้สำหรับบุรุษนุ่ง เรียกว่า “โฮลประเพณี” ลวดลายที่โดดเด่นและได้รับความนิยม ได้แก่ ลายเรขาคณิต (ลายดั้งเดิมในผ้าสมปักปุม) ลายนาครี ลายปาดาน (ผ้าพาดานในอดีตใช้เป็นผ้ากันบนพาดานแสดงเขตระหว่างสงฆ์กับฆราวาส ลวดลายจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ มักใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา) และลายเชิงเทียน เป็นต้น

ด้วยความงามของผ้าโฮลประเพณีทำให้ได้รับความนิยม สตรีส่วนใหญ่จึงเกิดความต้องการจะหามาสวมใส่จึงมีการทอแปลงลายเป็นลายริ้ว เรียกว่า “โฮลสะร้อย” หรือ ผ้าโฮลสตรี โดยใช้วิธีการดัดลายให้เกิดลวดลายอีกแบบหนึ่ง และเพิ่มองค์ประกอบของลวดลาย คือ ลายสายฝน หางกระรอก และคั่นด้วยเส้นพื้นสีแดงจากครั้ง สีเขียวจากเข้ทาบครั้ง และน้ำเงินจากคราม ซึ่งแตกต่างจากลายโฮลประเพณี เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของผ้าโฮลสตรี คือ บริเวณริมผ้าจะมีเส้นสันนูนขนานไปกันทั้งสองด้านในทิศของแนวเส้นพุ่งอันเนื่องจากการจัดลวดลายแล้วมัดหมี่เส้นไหมที่เหลือสอดเข้าในช่องว่างของเส้นยืน จากนั้นทอทับ ทำให้ริมผ้าของผ้ามัดหมี่สุรินทร์มีความหนาและแข็งแรง

อีกหนึ่งเอกลักษณ์ที่ทำให้ผ้าโฮลของครูสุรโชติมีความโดดเด่นงดงาม คือ การเลือกใช้ “ไหมน้อย” หรือไหมเส้นในสุด จากเครือชายหมู่บ้านพระอารามซึ่งมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแบบดั้งเดิม เส้นไหมน้อยนั้นถือได้ว่าเป็นไหมชั้นดีที่มีความมันวาว เส้นเล็กสม่ำเสมอตลอดเส้นซึ่งจะนำมามัดหมี่ ตามลวดลาย ก่อนนำไปย้อมทำเป็นเส้นยืนและเส้นพุ่งด้วยวิธีการเฉพาะเรียกว่า “จอนงโฮล” โดยทั่วไปการมัดหมี่ผ้าโฮล นิยมมัดหมี่ 21 ลำ ซึ่งการมัดหมี่เพียงหนึ่งลาย สามารถทอได้ถึง 4 แบบด้วยกัน ได้แก่ (ลายโฮลผู้ชาย) ผ้าโฮลสะร้อย (ลายโฮลธรรมดา หรือโฮลผู้หญิง) ผ้าโฮลเกียรติ (หมายถึงการเอามัดหมี่โฮลมาทอกระสวยเดียวแต่เป็นลายพันปลา) และผ้าโฮลปะนะ โดยลวดลายการมัดหมี่ของครูสุรโชติจะมัดตามต้นแบบดั้งเดิมที่คุณยายมัดเก็บไว้ เป็นแม่แบบมัดหมี่ที่ใช้ต่อกันมา มีทั้งหมด 4 ลาย คือ ลายดอกทาบทิม (ปกากะตีม) ลายหมาแหงน (ลายจะแกเอ็ด) ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ (ลายพุ่มบายบิณฑ์) ลายตะโลง แต่นำมาใช้เพียงแค่ลายดอกทาบทิม และลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งในสมัยก่อนจะใช้เชือกกล้วยในการมัด แต่ในปัจจุบันใช้เชือกฟางที่หาได้สะดวก นอกจากนี้ครูสุรโชติได้มีการเพิ่มรายละเอียดของการมัดหมี่มากถึง 61 ลำ เช่น ลายนาครี ลายปาดาน เพื่อสร้างคุณค่า ความงามให้เกิดขึ้น บนผืนผ้า หากแต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ผ้าโฮลที่มี 5 สี คือ สีดำ แดง เหลือง น้ำเงิน และเขียว ซึ่งสีเหล่านี้ล้วนได้จากการย้อมด้วยสีจากพืชพรรณธรรมชาติ สีแดงได้จาก การย้อมครั้ง สีเหลือง จากเปลือกมะพูดหรือแก่นเข สีเขียวได้จากการย้อมครามทับ ส่วนของเหลือง หากต้องการให้สีเกือบดำจะย้อมสีแดงจากครั้งแล้วย้อมทับด้วยคราม เนื้อผ้าจะมี 2 สี ด้านหน้า เป็นสีอ่อน อีกด้านหนึ่งเป็นสีเข้มกว่า ตามแบบฉบับของผ้าทอของชาวสุรินทร์ นอกจากนี้ครูสุรโชติ ยังได้นำลวดลาย มาประยุกต์ผสมผสานระหว่างลายปาดานกับผ้าสมปักปุม เพื่อสร้างเอกลักษณ์ และเพิ่มคุณค่าได้ มากยิ่งขึ้น

“ปัจจุบัน ผ้าโฮลมัดหมี่แบบโบราณหาผู้ทำยากขึ้น จึงควรที่จะร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางภูมิปัญญา ของบรรพบุรุษไว้ให้คงอยู่สืบไป”

การถ่ายทอดภูมิปัญญา

จากประสบการณ์ที่ทำงานกับผ้าโฮลโบราณมากกว่า 30 ปี ครูสุรโชติ ตั้งปณิธานที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอด ปัจจุบันนายสุรศักดิ์ ตามเจริญ (ลูกชาย) เข้ามาเรียนรู้และสานต่อองค์ความรู้เหล่านี้ไว้อย่างสมบูรณ์แบบ นอกจากนี้ครูสุรโชติยังเป็นวิทยากรถ่ายทอดเรื่องการย้อมสีธรรมชาติและการมัดหมี่ให้กับชุมชน ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายของการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ให้กับชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้เข้าสู่กระบวนการทอผ้า นับได้ว่าเป็นการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของงานหัตถศิลป์ และสร้างให้เกิดรายได้แก่ชุมชนเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืนสืบไป

รางวัลที่ได้รับ

- ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ รับโล่รางวัลพระราชทาน รางวัลชนะเลิศ การประกวดผ้าไหมตรานกยูงพระราชทาน ประเภทผ้าไหมตรานกยูงพระราชทานสีทอง ผ้าโฮล(สตรี) สีธรรมชาติ งานตรานกยูงพระราชทาน สืบสานตำนานไหมไทย ครั้งที่ 10
- ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ รับโล่รางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ประกวดผ้าไหมนกยูงพระราชทานสีทอง ประเภท ผ้ามัดหมี่ลายโบราณ สีธรรมชาติ งานตรานกยูงพระราชทาน สืบสานตำนานไหมไทย
- ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ รับโล่รางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ประกวดผ้าไหมนกยูงพระราชทานสีทอง ประเภท ผ้าโฮล (บุรุษ) สีธรรมชาติ งานตรานกยูงพระราชทาน สืบสานตำนานไหมไทย
- ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ รับโล่รางวัลพระราชทาน รางวัลชนะเลิศ การประกวดผ้าไหมตรานกยูงพระราชทานสีทอง ประเภทผ้าโฮล (สตรี) สีธรรมชาติ งานตรานกยูงพระราชทานสืบสาน

“The Master Artisans who inherited and preserved the wisdom Sampot Hol inspired from the story of ancient mudmee”

WORK AND INSPIRED.

Beautiful fabric can tell the story of wisdom, way of life, belief, environment, as well as culture and tradition. They all can be presented through the meticulous weaving process: the pride of ethnical identity. “Naturally Dyed Ancient Hol Fabric” of Ban Na Tang, Village No. 8, is one of many local wisdoms inherited from generation to generation.

One day by watching the grandmother of his wife dyeing groups of threads and woven fabric, Master Surachot Thamjaroen was inspired to studying and practicing Sampot Hol dyeing and weaving techniques, With his talent as well as he always pay attention to all details, these skills made him become to be the third generation inheriting the knowledge of Hol weaving. He focuses on traditional Sampot Hol which is rarely found nowadays. He also did a research on ancient fabric at the museum and from many textbooks.

Sampot Hol is a kind of Mudmee silk of Thai-Khmer ethnic group in Surin Province. “Hol” is a Khmer name while it is called “Pha Pum” in Thai and “Mudmee” in Laotian. Hol adapts the royal pattern of Sampot Hol and required more than 1 bobbin while Sampot Hol requires only 1 bobbin. The feature of Sampot Hol in the past was the pattern of conical shape at the end of fabric: the layers of cone indicate the title of nobleperson who received this fabric. Hol for men is called “Hol Pro”. The outstanding and popular patterns are geometry (traditional pattern of Sampot Hol), Nak Kiao, Pidan (story of Buddha, used in religious ceremony), Choeng Thian, etc.

ผ้าโฮล:โรย (โฮลผู้หญิง) / Hol Sarai

เส้นไหมย้อมสีธรรมชาติ / Natural Dyed Silk

ผ้าโฮลประห์ (โฮลผู้ชาย) / Sampot hol

ลายหาดเกี้ยว / Nak Keaw

ลายเซ็งเทียน / Cheung Tien

ผ้าปีดาน / Pidan

ผ้าโฮลโบราณ

SAMPOT HOL

วัสดุและอุปกรณ์ / Materials and Tools

1. ครั่ง
 2. เปลือกมะปูด
 3. คราม
 4. กี่ทอผ้า
 5. เชือกฟาง
 6. ใบชงโค
 7. ใบมะขาม
-
1. Lac
 2. Bark of Garcinia
 3. Indigo
 4. Loom
 5. Plastic Rope
 6. Bauhinia Leaf
 7. Tamarind Leaf

ขั้นตอนการทำงาน

1. นำเส้นไหมน้อยมามัดลาอย่างน้อย 21 ลำ ตามลวดลายโบราณที่ต้องการ
2. นำเส้นไหมที่ลอกกาออกแล้วไปแช่น้ำสะอาดประมาณ 1 คืน (ไม่ใช่ น้ำประปา หรือน้ำเค็ม)
3. การเตรียมน้ำที่จะย้อม : ตักน้ำครั่งที่เตรียมไว้ลงในหม้อย้อม ปริมาณ 20 ลิตร ตั้งบนเตาไฟต้มให้เดือด แล้วนำไปไม้ที่เป็นสารจับสีใส่ลงไป ในหม้อต้มน้ำครั่ง ได้แก่ ใบมะขาม 1 กำมือ หรือประมาณ 60 กรัม, ใบชงโค 1 กำมือหรือประมาณ 100 กรัม, ใบเหมือดแอ 1 กำมือหรือประมาณ 50 กรัม และสารส้มตำให้ละเอียด 50 กรัม (1ช้อนชา)
4. ตักน้ำครั่งที่เตรียมไว้ ใส่หม้อที่ไม่ได้ต้มพอท่วมเส้นไหม เติมสารส้มบ่นประมาณครึ่งช้อนชา (20-25 กรัม) แล้วใช้ขันตักน้ำครั่งที่ต้มเดือดแล้วประมาณ 1 ลิตร เทผสมกับน้ำครั่งเย็นในกาละมังพออุ่น ๆ
5. การย้อม : นำเส้นไหมที่เตรียมไว้ชุบน้ำให้เปียกพอหมาด ๆ ลงไปแช่น้ำอุ่นในกาละมัง ใช้มือหวดเส้นไหมเบา ๆ ให้น้ำสีซึมเข้าไปในเส้นไหมให้ทั่ว ประมาณ 10 นาที
6. ยกเส้นไหมขึ้น แล้วบิดเส้นไหมให้น้ำออกพอหมาด ๆ แล้วนำน้ำครั่งที่ใช้นวดเส้นไหม เทใส่หม้อต้มรวมกัน ปล่อยให้ น้ำต้มเดือดจัด จึงเอาเส้นไหมลงต้มในหม้อย้อม
7. ตม่น้ำครั่งไปเรื่อย ๆ และกลับเส้นไหมไปเรื่อย ๆ จนสังเกตเห็นสีของน้ำครั่งจางและใส (โดยตักน้ำต้มแล้วเทลงลักษณะสีน้ำครั่งจะใส) แล้วยกหวดเอาเส้นไหมขึ้นจากหม้อต้มย้อม
8. นำเส้นไหมไปตากกับราวตากที่เตรียมไว้ บิดเส้นไหมให้น้ำย้อมออกให้หมด และกระตุกเส้นไหมให้น้ำและเศษใบไม้หลุดออกให้หมด แล้วตากเส้นไหมให้แห้งสังเกตดูสีของเส้นไหมให้มีสีเข้มตามที่ต้องการ หากสียังอ่อนอยู่จะนำไปต้มย้อมใหม่ โดยเปลี่ยนน้ำครั่งและส่วนผสมตามปริมาณที่กำหนด แล้วทำการย้อมตามขั้นตอน ที่ 3-9 ใหม่ จนได้เส้นไหมที่มีสีตามต้องการแล้วนำเส้นไหมตากให้แห้ง
9. เมื่อได้สีตามต้องการแล้ว ให้นำไปล้างน้ำฝนหรือน้ำประปา หรือน้ำบ่อที่สะอาดจนสีน้ำล้างใสหรือแดงปนนิดหน่อยจึงนำเส้นไหมไปตากให้แห้ง จากนั้นจะนำเส้นไหมไปเก็บรักษาหรือนำไปกรอ เพื่อใช้ทอผ้าต่อไป